

VIKERKAAR

EESTI NOORSOO RAAMAT-AJAKIRI

Nr. 27

VIII AASTAKIRI

Toimetaja M. NIEMI

Nr. 27

Jrina Karnaucheva

Ci-hoo II

Hõlmajalli samejedi peoltsi

TÖÖKOOL — TALLINNAS 1933

Jrina Karnauhova.

Ci-hoo.

Hõimujutt samojedipoisist. 2.

X. Jutt jõhkardist.

Talv tuli järsku. Ühe ööga kattus tundra sügava sinaka lumega, tuul pöördus põhja ja hakkas hundihäälel ulguma. Põdrad kogunesid tšumi lähedale, kaapisid jalgadega lund, näppisid ta alt halli sammalt. Mööda tundrat keerlesid täpilised silmused — jäneste ja kärpide jäljed.

Vantja, Haari ja vanaisa tõmbasid jalast külmad veesaa- pad ja otsisid välja oravanahksed liptid¹ ja põdranahksed piimid². Üle teiste riiete tõmmati sovikid³. Külm kõvenes iga päevaga. Tšumis põles ööd kui päevad tuli. Tule ääres oli palav, kuid seintel oli jää. Magati riides. Haari jättis pesemise.

Tšumis oldi harva kahekesi: metsast tulid hundid karjadena, piirlesid põtrade ümber, ulgusid. Nad ei julgenud veel kallale tungida kuid karjustel tuli terve aeg valvel olla, püss käes. Ainult valgeil öödel, kui virmalised vehklesid taevas, võisid kõik tunniks või paariks tule ääre koguneda. Võeti saapad jalast ja kindad käest, kuid püssid hoiti käepärast ja kuulatati teraselt koerte haukumist. Vanaisa ja Vantja suitsetasid, Haari täitis püssirohusarvi.

Vantja ütles tihti:

„Noh, peremees, lase kuuldavale mõni jutt endistest aegadest.“

Siis vanaisa elustus ja hakkas jutustama vanast ajast, kus tundras rändasid ainult samojedid, ühel peremehel oli mitukümmend tuhat looma, ja venelasi ja sürjalasi ei olnudki tundras.

„Aga millest see tuleb, peremees,“ küsis kord Vantja, „et samojedid hakkavad vaeseks jääma? Miks nüüd mehed on nii väikesed ja nõrgemad kui venelased?“

„Oota, ma jutustan sulle, mis kuulsin oma vanaisalt.“

¹ liptid — nahksukad.

² piimid — põdranahksed saapad.

³ sovikid — põdranahkne üliriie, karv väljaspoole.

Ja Jarök, olles süüdanud piibu, algas:

„Sel ajal kui minu vanavanaisa oli veel poisike, oli terve tundra veel samojedide päralt. Siis olid veel raudsed tšumid raudseil saanidel. Ja iga samojed oli rikas ja vägev. Hoidis ühe käega viiskümmend pötra kinni, ühe jalaga peatas saani. Igaühel oli tuhandeid pötru ja pääle selle lugematul arvul jahu, haavleid ja valget viina. Siis sündis Verko Järve ääres ühel vanamehel poeg. Oli aga mees, nii et ei oska kirjeldadagi, kuid mõistust oli tal vähevõitu. Teda hakatigi hüüdma Jõhkard-Jurkoks. Kui satub hoogu, pöörab tšumi kummuli, kägistab sada pötra paljaste kätega. Ja kui hakkab teistega mängima, siis rebib mõnel käe küljest, teisel pää otsast. Sellepärast kogunesid ta isa juure vanemad ja ülemad tervest tundrast. „Saada ta siit tundrast minema, muidu teeb kõik me lapsed sandiks.“ Noh, küpsetati talle siis leiba ja pandi märssi. Ta tõmbas endale raudse särgi selga ja sellele katkise kasuka üle. Tõmbas saapad jalga ja läks tšumist. Rakendas saani ette kaksteist pötra, haaras ohjad ja sõitis ära, ikka otse. Noh, hüva. Sõidab päeva, sõidab kaks, ja sõidab juba kolmandat päeva. Siis näeb vene maja, vene katus pääl. Kaks saani seisavad maja ees, kaks venelast tahavad kuhugi sõita. Tema küsima: „Kuhu te nüüd kavatsete?“ „Meie,“ vastatakse, „sõidame pulma. Meie poolt on peigmees ja teisest majast pruut.“ Jõhkard kohe paluma: „Võtke mind ka pulma.“ „Meie võtaksime küll, aga peremees hakkab riidlema.“ Kuid Jõhkard-Jurko ei hooli millestki, sõidab aga kaasa oma kaheteistkümne pödraga. Kui istub ühte saani serva, see jalus kohe vajub, nii et pödrad vaevalt suudavad vedada. Noh, lähebki pruudi majja. Sääl on palju rahvast. Pruut ja peigmees istuvad laua taga. Tema istub nende vahele. Inimesed hurjutavad: „Kust niisugune jõhker inimene ometi tuli?“ Aga teised arvavad kohe, et: „Mis siin vaadata? Tarvis teda vitstega õpetada.“ Kuid Jõhkard vihastus, haaras ühe käega pruudi, teisega löi maja pilbasteks ja kargas vabadusse. Pruudil oli kümme koormat kelli ja riideid — pikk pulmarong. Jõhkard sidus pulmarongi oma saani külge ja kihutas oma kaheteistkümne pödraga. Sõidavad, sõidavad ja äkki kuulevad — kellad helisevad. Jõhkard vaatas tagasi: taga tuleb saan, üksainus kõhn pöder ees. Jõhkard kihutab oma kahteist pötra veel enam taga. Kuid

kõhn põder jõuab juba nende kõrvale. Saanis istub väike, ühe silmaga venelane. „Ah sa, Jõhkard, puupää, miks sa mu tütre ja saanid ära viisid?“ Kuid Jõhkard vastu: „Sinul pole minu naisega asja. Tee et minema saad, muidu ma liigutan kord üht sõrme.“ Nüüd see venelane kargas saanist maha; tal oli ainult üks käsi, üks jalg ja üks silm. Ta hakkas Jõhkardit peksma ja peksis nii kaua, et Jõhkard kadus lume alla. Kuid pruut pööris saani ringi, viis koju oma kümme koormat ja pääle selle Jõhkardi kaksteist põtra. See venelane oli aga esimene noid tervel venelaste maal. Kui samojedi kangelased kuulsid Jõhkardi surmast, läksid nad nõida peksma, ta luidkonte raputama. See aga seisab ühel jalal, vaatab ühe silmaga ja viipab ühe käega. Niipea kui läheneb mõni kangelane, hakkab kohe peksma ja peksab kuni see kaob lume alla. Nõnda said kõik samojedi kangelased otsa. Sestsaadik hakkasid tundrasse venelased ja muud võõrad tulema. Nad võtsid samojedide käest tuhandesed karjad ja raudsed tšumid raudseil saanidel.“

Vanaisa pani piibu uuesti suhu.

„Või nõnda,“ venitas Vantja, „siis tähendab, et ühe Jõhkardi pärast sai terve rahvas otsa . . .“

„See on ju muinasjutt,“ ütles Haari.

Vanaisa vihastus.

„Muinasjutt, muinasjutt . . . Sinu meelest, poiss, on kõik vanad mehed rumalad. Sina tahaksid muudkui venelastega sõbrustada ja raamatusse vahtida.“

„Aga Hiiob räägib, et venelased pole nüüd niisugused nagu vanasti.“

„Vaata aga, mis sa pole kuulnud! . . .“

Vanaisa kerkis ähvardavalt. Kuid koerad hakkasid urisema ja haukuma, ja Haari õnneks vanaisa ja Vantja haarasid püssid: hunt hiilis karja juure.

XI. Püünised.

Oli tuuletu päev. Kohev lumi kattis tundrat, kuid kriiksus tugev sulanud kirme. See on hää küttimise päev: suusad libisevad kergelt, kuid koheval lumekattel on selgesti näha iga loomakese jäljed.

Haari valmistus teele. Ta pani endale märssi kalu ja põdraliha. Heitis õlale püssi, sidus vööle tühja koti ja kinnitas jalgadele laiad suusad. Kuus päeva tagasi ta seadis üles püünised — nüüd oli vaja minna saagi järele.

Ida roosatas aga vaevalt. Talvine päev hahetas tundra kohal.

Haari läks teele. Ta tuletas hoolsasti meele iga koha, kus olid püünised välja pandud — valges kõrves pole raske hälbida. Siin oligi väike kungas, kus asus esimene püünis.

Haari astus lähemale. Püünis seisis endiselt avatud suuga, puutumata kalatükiga hammaste vahel. Saaki ei olnud. Haari läks edasi. Lumi krigises suuskade all, püss vappus õla taga, põsed kangestusid. Koer kargles Haari kõrval, mõni kord jooksis ette ja püherdas lumes.

Teine püünis vana kännu all nähtavasti oli midagi püüdnud: koer peatus eemal, tõstis ühe käpa, nuusutas õhku ja urises. Haari rõõmustus ja läks kiiremini. Püüniise hammastes lebas surnult kirju hiir.

Loll! Mis sundis teda külma kätte tulema? Kas tal pole soojas maaaluses urkas kogutud terve talve tagavara seemneid, juurikaid ja pähkleid?

„Ah sa! Püünise rikkus muidu ära!“

Haari tahtis uuesti püünise avada ja värske kala panna, kuid mõtles veidi ja jättis hiire söödaks.

„Ehk tuleb rebane hiirt maitsma.“

Jälle läks edasi.

Järgmine püünis oli kaugel ja juba hakkas hämarduma tundra kohal. Oli vaja rutata. Haari jooksis kiiremini, hingeldas. Kuid see käik ei olnud asjata. Püünises lebas kärp. Hambad olid haaranud ta päa, valge saba oli laiali lumel. Haari võttis ettevaatlikult kärbi ja pistis kotti. Siis viis püünise uude kohta, mattis lume alla ja pani uue sööda.

Järgmine püünis andis Haarile väikese rebase ja veel järgmises rabeles rumal püü.

Jäi veel üks püünis. Haari mäletas hästi, et oli pannud ta madala, kõvera kase juure. Ehkki kaseni jäi ainult mõni samm, ei olnud lumel midagi näha. Selle päeva jooksul ei olnud sadanud ja lume all ta ei võinud olla.

Mis see tähendas siis? Kas Haari eksis? Ei — kase tüve küljes ripnes rihm, mille küljes oli olnud püünis, lumi kase ümber oli segamini kraabitud, verine ja edasi läksid hundi jäljed ja lai vagu. Hall röövel oli viinud oma tagumisel jalal Haari parima püünise.

Haari vihastus.

„Ah sa! Parim püünis läinud! Ma sulle näitan . . .“

Ja läks jälgimööda edasi.

Oli näha, et hunt oli vahetevahel puhanud, tal nähtavasti oli raske liikuda. Ta puhkas sagedamini. Veri jooksis ikka enam ja enam. Püünis vajus ikka enam ja enam lumme. Loom nõrkes. Metsa lähedal Haari märkas lumel suurt laiku.

„Käes! Elus või surnud?“

Haari võttis püüsi palge ja nihkus lähemale. Koer urises, paljastas hambad, sööstis edasi, siis tagasi, uuesti edasi, ajas karvad püsti. Haari teed ristasis uued jäljed. Oli näha, et siin oli käinud ka terve hunt. Koer hakkas valjemini urisema. Must laik ei liikunud.

„Surnud,“ mõtles Haari. „Peaks naha maha võtma, tervelt ei jaksa koju tassida.“ Ta heitis püüsi uuesti õlale ja lähenes kiiremini. Mida lähemal hundile, seda enam jälgi. Siin! Haari ees lebas paljaks näritud hundi luustik. Lumi ümber ringi oli täis jälgi ja punas verest. Karvatükid vedelesid lumel.

„Äh! Nahk läks kaduma! Vaat kus on häbematus.“

Haari võttis püünise luustiku küljest, puhastas teda lumega ja viis kaugele kõrvale. Siis ta pani veel süüa ja pöördus tagasi koju.

Ta oli kodust kaugel ja roosakas valgus tundra kohal oli kustunud.

Väsinult ja näljaselt jõudis ta lõpuks koju, kuid enne kui tšumi astuda, oli vaja jahisaagil nahad võtta ja seestpoolt lumega puhastada. Koerad söötsid liha kallale, urisedes üksteisele.

Haari astus tšumi, värisedes külmast. Tuli leel oli kustunud. Kangestunud sõrmed ei kuulunud sõna. Haari süütas vaevaga tule, toppis katlasse lund ja riputas tule kohale. Puhastas siis püü. Mõne aja pärast katel hakkas aurama ja tšumis levis magus lõhn. Supp kees.

XII. Hädade öö.

Haari ärkas keset ööd hirmsast mürast. Müdistasid tšumi nahad, nagisesid roikad, tuul ulgus ja tantsis väljas ja ajas suitsu tagasi tšumi. Ühes suitsuga tuli ka lund, mis sulas õhus. Tšumi ääre alt tuiskus lund, nahad jäätasid. Torm möllas täie hooga. Haari väljus ettevaatlikult tšumist. Ukseavaust kattev nahk pääsis ta käest valla ja hakkas vastu seina loperdama. Tuul ja lumi tungisid sisse, tuli leel sööstis kõrvale, suits keerles, nõud klirisesid.

Haari sulges suure vaevaga avause. Pimedus, lumi ja tuul haarasid teda igast küljest. Mustad pilved lendasid ookeani poolt, ülalt ja alt tuli lund, mis pimestas silmi ja tor kis põski.

Põdrad olid kogunenud tšumi juure, otsides inimestelt kaitset. Kari oli erutatud, põikus iga tuulepuhangu puhul pelglikult kõrvale. Põdrad trampisid jalgadega ja puristasid kokkunult.

Vanaisa ei olnud näha.

Vantja hoidis suuri vaevu kokkunud põtra paigal. Haarit nähes ütles ta karmilt:

„Nüüd, poiss, ära tuku! Näed, mis lahti on. Oleme ainult kahekesi karja juures. Nad võivad laiali joosta, mine hoi a nad siis kinni. Mitte neid silmist lasta! Kui midagi lahti on, lähme meie vanaisaga neile järgi ja sina ära siis viivita: tšum saanile ja neile järgi.“

Vantja kuulatas: paremalt ja vasakult kostis läbi tuulemühina ja koerte haukumise pikk huntide ulgumine.

„Äh, nüüd need ka veel!“

Ta võttis pussi õlalt, kohendas suuski ja kadus pimedusse.

Põdrad võpatasid huntide kisa kuuldes. Lähemad surusid üsna tšumi lähedusse. Paar-kolm tükki kargasid kõrvale. Haari sööstis neile lingu vibutades teele ette ja ajas tagasi.

Ulgumine lähenes ikka enam. Emased ja vasikad kogunesid värisedes ühte hunnikusse, isased asusid ümberringi, sarved maha painutatud.

Koer, kes oli jooksnud Haari lähedal, ajas karvad püsti ja paljastas hambad. Kuid ta saba laskus ning ta hoidis poisile lähemale. Paremalt kostis pussipauk. Vasakult vastas teine. Vanaisa ja Vantja olid valvel.

Oli raske püsti seista; tuul surus vihisedes ja vingudes Haarit maha. Silmad jooksid vett ja pisarad külmasid põskedel. Tuul ronis kasuka alla, puhus ta pallina täis, suusad vajusid kohevasse lumme, käed tardusid. Taevas ei olnud ainustki tähte näha. Huntide ulgumine aina kõvenes. Vantja jooksis mööda, karjudes:

„Viis tükki on karjast ära! Jõuan ehk tagasi ajada enne kui hundid lähemale jõuavad.“

Ta vurrud ja habe olid jääs, püss oli tal tugevasti peos.

Haaril hakkas hirm. Ta oli üksi pimeduses ja tormis, ümberringi paarkümmend värisevat põtra, kaks kohkunud koera ja kustki lähenesid ulguvad hundid.

Ta ronis tšumi, võttis leelt tuletuki ja tuli uuesti välja.

Minut venis minuti järgi.

Tuul vakatas vahel, siis algas jälle uue jõuga.

Vantja tuli jälle.

„Sain kätte! Poiss, mine tšumi, muidu külmad ära! Nüüd on kergem. Hundid jooksid laiali.“

Tšumis oli suitsu, kuid soe ja rahulik.

Vanaisa, üleni lumine, püüdis värisevate, kangestunud kätega piipu süüdata.

„Küll on aga öö, poiss! Ei mäletagi enam niisugust! Viis kuus põtra on homme puudus. Hää, et kari paigale jäi.“

Vanaisa sirutas end väsinult.

Suits kerkis otse üles. Tuul vaikis.

„Nüüd on kõik korras. Saaks tunnikese magada . . .“

Jarõk heitis pasliku pääst ja tahtis pikali laskuda. Äkki kohutav tuulehoog haaras tšumi. Roikad krigisesid haledalt, nahad tõmblesid, tšum vankus üleni ja näis, et ta nüüdsama tõuseb õhku. Miski rabises väljas ja sajad sõrad kõbisesid lumel.

Vanaisa kargas kohkunud näoga jalule: Vantja juba kiskus katte ukse eest.

„Peremees!“ karjus ta kõhedalt. Kari läks!“

Vanaisa pöördus Haari poole.

„Saan on siin. Tšum saanile ja meile järgi. Kõik muu jäta, küll homme korjame,“ ja juba ta kaduski pimedusse.

Haari laotas värisevail kätel tšumi.

Nöörid olid jääs, sõlmi ei saanud lahti ja neid tuli noaga lõigata. Nahad ei paendunud, ridvad olid üksteise külge külmanud. Tuul oli jälle vaikinud, lund ei sadanud, hakkas tähti paistma. Oli näha, kuidas hullunud kari tormas musta

laiguna metsa poole. Vanaisa ja Vantja tormasid talle järele, püüdes teda mitte silmist kaotada.

Põdrad saani ees, kes olid seotud kõvasti kännu külge, puristasid ja rabelesid. Haaril õnnestus kuidagi tšumi saani laduda, ohjad lahti päästa ja saani karata.

Põdrad söötsid tuulena karjale järgi!

Leetuli põles punase leegiga valgel lumel.

XIII. Lahing.

Lõpuks kari peatus metsa veerul.

Vanaisal ja Vantjal õnnestus põdrad ühte hunnikusse ajada ja rahustada.

Hingeldavad, higised mehed silitasid põtru, vaatasid põgenemisel vigastatud jalgu, murtud sarvi, haavatud selgi. Võeti kahjusid kokku.

Kümme põtra oli kadunud — kas huntide söödud või eksinud. Neli vasikat oli põgenemisel pigistada saanud ja kaks neist elasid viimaseid minuteid.

Vantja sidus vana põdra jalgu.

Õo tundra kohal oli juba rahulik, tähed sädelesid ja rohekas valgus helkis taevas, kuski vehklesid virmalised. Metsa ääres oli vaikne, kuid tundras ulgusid hundid.

Haari peatas põdrad, heitis roikad ja nahad maha. Vantja tõstis päa ja ütles tasakesi:

„Metsikut pole. Jäi vist oma haige jalaga maha. On vist juba huntide hambus.“

„Noo?“

Haari pööris järsult põdrad, katsus püssi lukku ja tõmbus ohje.

„Kuhu nüüd?“ Vantja haaras põdra päitseist.

„Metsiku järele. Ma, loll, sõitsin ju tast mööda, nägin küll, et mingi põder oli maha jäänud ja lonkas, kuid ei tulnud meelegi, et see võiks olla Metsik.“

„Kus sa, hull, lähed? Kuuled, sääl on terved karjad?“

„Mul on püss.“ Haari viipas horeiga, põder tõukas Vantjat rinnaga, vanamees kargas kõrvale ja kukkus sügavasse lumme. Haari kihutas mööda.

„Äh, küll ma olen loll. Metsik maha jätta! Kas ongi enam elus?“

Haari nägi juba kaugelt Metsikut. Ta seisis üksi, haige jalg üles tõstetud ja vaatas ärevalt ringi. Haralised sarved paistsid selgesti vastu rohekat taevast. Metsik vangutas pääd ja pöördus mäe poole. Haari vaatas sinna ja süda jäi tal seisma: mööda valget kallakut kihutasid seitse kitsast varju.

Hundid!

Kes jõuab rutemini põdra juure: Kas Haari püssiga või teravahambalised hundid? Haari võttis püssi õlalt, aetas ta enda põvedele, andis juhtpõdrale kibeda hoobi ja saan lendas nagu tuul, vaevalt puudutas maad.

Kuid ka hundid kiirendasid jooksu. Haari tõusis poolpüsti ja hüüdis: „Oi-hoo!“

Esimene põder sööstis edasi kui lind. Tuul vihises kõrvades, lumekämbud lendasid jalgade alt näkku. Põdrad puristasid, ahmisid jooksul lund, tähed lendasid pääkoyal, saan hüples, kuid Haari ikka ajas ja ajas. Hundid lähenesid suurte hüpetega Metsikule. Põder pööris pää Haari poole ja ammus haledalt.

„Appi!“ ammus Metsik. „Appi!“ valgustasid tähed teed. „Appi!“ vihistas tuul ja Haari kihutas . . .

Kuid hundid juba jõudsid mäest alla ja musta rõngana ümbritsevad Metsikut.

Põdrad saani ees haistsid hunte . . . Juhtpõder peatus hetkeks, puristas ja taganes, kuid Haari jagas talle hoope ja hoidis kõvasti ohje, ning saan liikus jälle edasi.

Juba Metsik on päris lähedal, kuid hundid tõstavad koonu ja laulavad põdrale matuselaulu. Juhtpõder kargas püsti, põikas ja kihutas järsu pöördega Metsikust mööda. Haari lendas lumele, ja juba välkusid põdrad saaniga kaugel, kaks hunti kannul.

Haari tõusis kukkumisest uimastatuna. Metsik seisis kümme sammu eemal ja mustad varjud tõmbasid rõngast ikka koomale.

Lumel Haari kõrval oli ritv. Püssi ei olnud. Haari võttis ridva ja läks põdrale lähemale. Metsik sirutas sarved lähenevaile vaenlasile vastu.

Hundid algasid rünnakut. Lähenesid aeglaselt, peatusid hetkeks, laksutasid hambaid ja lähenesid jälle kuulmatult. Ring kitsenes. Haari hoidis ritva löögivalmis. Metsik puris-

tas. Äkki üks huntidest sööstis. Haari taganes tahtmatult. Metsik viskas pääga ja võttis hundi sarvedele. Kõlas kiunatus ja hunt lendas kõrvale. Valgel lumel paistis must verejuga. Ning kohe terve kari sööstis oma seltsimehe kallale. Ulgumine, hammaste lagin ja kiunumine . . . Hall kera keerles lumel. Metsik lonkas eemale, Haari jooksis ta kõrval.

Hundid lõpetasid varsti oma saagiga ja mõne hüppega olid uuesti Haari ja Metsiku kannul. Metsik painutas uuesti sarved alla. Haari pigistas ritva käes. Lahing algas uuesti.

Neli hunti sööstsid Metsiku ja Haari kallale. Laksusid hambad, põder norskas, kostis huntide kiunumine. Vaht kattis ammuli suid, verd nõrgus lumele. Metsik lõi sarvedega, tugevate tagajalgadega, haaras hammastega. Kaks korda tõmbasid hundid ta pikali, kaks korda ta tõusis uuesti.

Haari tagus ridvaga larisevaid suid ja halle selgi, kuid ta käed nõrkesid. Metsik kaitses teda oma kehaga. Metsik kaitses teda oma küljega ja seadis end huntide hammaste alla. Veri voolas tal mööda külgi alla. Tagumisel jalal ja paremal küljel paistsid kohutavad haavad. Sarvelöögid jäid ikka nõrgemaks. Lumi punas.

Põlevad silmad, ripakile keeled ja vahused lõuad lähenesid Haarile. Nüüd ühel hundil õnnestus Metsiku kõri haarata. Põder tuikus, raputas pääd . . . Haari tagus hundi ridvaga. Kuid hall vari kargas talle kallale ja lõi hambad jalga. Kostis kisa. Lõpp . . .

Põmm! Põmm! Kaks pauku järjest. Hundid jätsid saagi.

Põmm! Põmm! Üks neist sööstis õhku ja jäi lumele lamama. Teised pagesid.

Vantja tuli joostes lähemale.

„Elus?“

„Elus! Ainult jalg . . .“

Metsik lebas maas läbihammustatud kõriga. Sarved kõikusid jõuetult. Kaks hundilaipa lebas lumel.

Vantja kiskus kiiresti Haaril saapa jalast. Hundi hambad ei olnud suutnud läbi tungida ja jalal oli ainult neli väikest haava. Vantja sidus need oma kaelarätiga ja tõmbas jälle saapa jalaga. Siis astus Metsiku juure.

Põder vabises tasa. Ta silmad olid suletud. Vantja haaras püssi.

„Mis sa teed?“ hüüatas Haari kokkunult.

„Peab otsa pääle tegema. Ta nii-kui-nii sureb,“ vastas Vantja tusaselt.

Haari kattis näo kätega ja hakkas nutma. Kõlas pauk.

Teine jagu.

Metsaonn.

I. Vana sõna.

Kohutav teade levis tundras. Ilmus siberitaud.

Kuuldused tõvest, loomade lõpmisest ja inimeste surmast suurenesid. Kõneldi, et ookeani ääres tundra olevat täis põdralaipu, samojedid surevat perekondade viisi, kümned tšumid olevat tühjad. Kõneldi, et tuul kandvat tõbe ookeanilt, paljud põdrakasvatajad jätvat oma karjad ja põgenevat elu päästes tundrast.

Vanaisa kõndis süngena ringi, Vantja vaatas murelikult igapäev põtru järgi. Kardeti võõraid möödasõitvaid põtru. Kardeti naabreid. Jarök otsis välja vanad ammuunustatud puujumalad, püstitas nad tšumi seina ääre ja uhtus nende jalgu kuuma tee ja viinaga, paludes säästa kari.

Jumalad ei aidanud — lähema naabri karjas algas siberitaud.

Niipea kui see teatavaks sai, korjati asjad kokku ja kiiresti aeti kari kaugele uuele lumele, eemale tõbisest paigast.

Oli vaja põgeneda siberitaudi eest, et alati oleksid suured lumelagendikud karja ja surma vahel.

Nõnda kihutati päevade kaupa, ei peatatudki öösel, kurnati loomi ja endid. Inimesed vaevalt suutsid jalul seista, käed kangestusid, silmad olid kinni vajumas — kuid ainult põgenemises võis leida pääsu.

Kui saadi kokku teiste põgenikkudega, ei kõneldud sõnagi, vaid rutati teisale pöörduma, et aga olla võimalikult kaugel üksteisest.

Lõpuks Haari nõrkes. Vanaisa otsustas peatuda.

Nende uue asukoha ja tõbise koha vahet olid nüüd sajad kilomeetrid. Kuid rahu ei saadud veel. Vantja ikka endiselt uuris põtru ja vanaisa ohverdas puujumalaile.

Ükskord ilmus saan silmapiirile. Selle järele teine, kolmas, neljas. Tundra kirendas eredaist rõivaist. Esimese saaniga saabus vana Hatansõ Semjon. Tema kannul surusid teised. Need olid kõik vanad hallid mehed.

Vanaisa vaatles neid vaikselt, kohkunult, Hatansõ kummardus väärikalt ja sõnas:

„Tulime sinu poole, vanaisa Jarõk. Kogunesime siia paljudest tšumidest, kuhu veel pole ulatanud siberitaud.

„Astuge sisse.“

Haari puges tšumi nurka ja kuulas.

Külalised istusid tule ääre, süütasid piibud ja hingasid keeva tee lõhna. Jarõk ei kiirustanud ega uurinud, mis asja külalistel oli: pole sünnis sundida külalisi.

Joodi teed. Hatansõ pühkis käega suud ja pöördus vanaisa poole.

„Vaata, Jarõk, sina oled meist vanim. Oli aeg, kui sa teadsid palju vanu sõnu ja oskasid inimesi juhtida. Meie palume sind, Jarõk, ehk sa tead sõna, mis meid kaitseb siberi taudi eest.

Külalised tõusid ja kummardusid vanaisa ees.

Vanaisa mõtles.

„Võibolla, mehed, et tulebki meele. Kuulsin, kuidas mu isa lausus. Võibolla, ehk tuleb meele.“

Vanaisa sulges silmad ja mõtles. Kõik vaikisid, istusid tasa, kartes liigutada. Möödus minut, teine . . . Jarõk tõusis väärikana, karmina.

„Haari! Mine too mulle iga värvi põdra karvu ja sam-malt.“

Haari jooksis karja juure, löikas vanade, roostetanud kääridega põtradelt karvu. Vantja tuli lähemale.

„Mis nüüd? Oled sa põrunud?“

„Vanaisa käskis, ta hakkab taudi nõiduma. Vanamehed sellepärast tulidki.“

Vantja turtsus pilkavalt.

„Nõiduma? Vaata aga, kus mul nõid väljas! Paremt ehku tööd.“

Ja Vantja astus Haarit kõrvale lükates esimesena tšumi. Kummardus, istus ukse kõrvale ja ütles:

„Kuulake ka seda, mis mina ütlen, mehed, kui te kord olete siin. Ma kuulsin Habarovis mitu korda, et venelastel olevat arstim. Torgatakse inimesel või põdral nõel nahast läbi ja siberitaud enam ei hakka külge.“

Vanamehed hakkasid minema:

„Oi, õigus . . .“

„Kas kummardame?..“

„Mingu . . .“

„Vana sõna on tugevam!..“

„Hoiame meiegi endid nagu hoidsid endid isad . . .“

Hatansõ hääl kõlas kõigist üle:

„See pole rumal, mis karjane ütles! Minul, vanal, oli meelest läinud. Hiiob ju sügisel rääkis, kui oli kodus. Peaks saatma kellegi Habarovi. Võib-olla, ehk säääl õpetatakse või saadetakse säält keegi.“

Kuid Jarõk kargas püsti: Ta hõre habe värises, silmad välkusid, hambad paljastusid nagu vanal hundil.

„Ah nii! Kas tahate kärvata!“ kiunus ta. „Kas olete venelastelt juba palju hääd näinud? Võib olla, et selle nõelaga venelased külvavadki tõbe!“ Vana sõna on kõik. Meie vanaisad pärandasid meile vanasõna, ta on —siin!“

Ta surus oma kollase rusika kokku.

Vanamehed hakkasid uuesti nuruma. Hatansõ tõusis püsti ja ütles rahulikult:

„Tehke nagu tahate, mina saadan küll kellegi Habarovi. Näete, haigemajades velskerid parandavad ka. Ehk aitavad nüüdki. Kes tuleb minuga?“

Kuus meest tõusid veel. Jarõk vabises vihast ja tram-pis jalgu.

„Sa, Semjon, müüsid pojagi venelastele. Sa, äraneetud, taganed samojedidest. Väljal! Välja minu tšumist!“

Hatansõ tõmbas rahulikult pasliku pähe.

„Sa, peremees, ära haugu. Mina pole su pojapoeg. Sa oled väga rumal, Jarõk!“

Kõik kolm väljusid tšumist.

Vanaisa võttis plekk-kastruli, pani sinna süsi leelt ja ja kolm peotäit soola. Sool praksus ja pildus sädemeid.

Vanamehed väljusid nüüd tšumist.

Jarök astus kümme kond sammu kõrvale, võttis peotäie põdrakarvu, sammalt ja heitis sütele. Tundus kõrbenud karvade haisu. Sinine suits heljus kastruli kohal.

Jarök ümises kummargile midagi, siis sirutas käe kastruliga, astus sammu põhja poole, viipas kolm korda, siis pöördus lõuna, ida ja lääne poole ja kordas sedasama liigutust. Ta kõndis kolm korda ümber tšumi, pani kastruli maha ja viskas peotäie lund talle sisse. Kummardus siis ja hakkas ümisesema:

„Nagu põleb karv ja sulab lumi, nõnda põle ja sula, tõbi. Ära lange inimesele, põdrale ega hallile samblale, ei valgele lumele ega puhtale veele, lange sääsele, kihule ja tigidale elajale. Ära kõnni maal põhja ega lõuna, ida ega lääne poole, ei tšumi veeres ega karja ääres.“

Jarök sülitas kolm korda ja sirutas. Vanamehed sülitasid samuti kolm korda . . . Vantja seisis kõrval ja liigutas pilkavalt huuli, kuid ei julgenud midagi öelda.

Pärast naabrid kummardusid Jaröki ees ja sõitsid koju. Vanaisal oli häämeel, ta läks tšumi ja varsti magas norinal.

Haari astus Vantja juure.

„Kuidas on, Vantja, kas nüüd tõesti enam ei tule tõbe?“

„See on rumalus, poja! Naiste väljamõeldis! Peab venelastelt õppima, kuidas ravida. Ega kastrul haigust ära aja. Niisugune asi pole krossigi väärt.“

II. Kaks pauku.

Plekkkastrul ei aidanud. Nädala pärast Jarökil lõppes esimene põder. Ja siis hakkas tõbi Jaröki karja niitma. Ei aidanud suitsetamine ega põgenemine. Igapäev oldi isekohas ja käidud teed tähistasid lõpnud põdrad. Öhtul löödi tšumi üles ja hommikul lebasid ta ümber kümned laibad. Kari sulas iga päevaga.

Ja, kui lõpuks tõbi kadus valgesse lumme, oli Jarökile jäänud paarkümmend põtra.

Tõve järgi tuli nälg.

Vassiili Sooboli heldus andis end kibedasti tunda. Viina-vaat oli tühi. Ei olnud teed, suhkrut ega tangu. Söödi soolakaala. Jahu jätkus veel nädalaks. Iga päevaga lisandati jahule ikka enam kuivatatud sammalt. Sellest saadud kivikõva leib

ei kustutanud nälga. Põtru ei tohtinud tappa: oli vaja hoida karja uue juurekasvu tulekuni.

Vanaisa nõrkus. Ta käed ja jalad värisesid — ta oli äkki päris vanaks jäänud. Vantja kiskus iga päevaga võöd ikka

koomale. Haari jäi kõhnaks, kahvatuks, ta põsenukid läksid teravaks. Päästa võis ainult kütmine.

Haari laseb kärpe ja oravaid, müüb nahad kooperatiivi ja saab kaupu, nad söövad jälle kõhud täis ja ostavad uusi põtru.

Oli hää jahiaasta. Oli palju oravaid, kärbid hulkusid ja rebased haukusid. Haari läks juba varahommikul metsa. Püsirohusrav kõlksus vööl, püssilukk lõgises ja püüniseraud tärisesid. Nahkne kott täitus saagiga.

Ilus, tuuletu päev. Haari kõndis lõunani metsaveerel, kuid täna ei olnud oravaõnne. Vaikses õhus oli kaugele kuulda suuskade kriuksumine ja jooksva koera hingeldamine, nii et loomakesed jõudsid pugeda pesadesse, peituda laiadesse kuuseokstesse või suruda end pruunide tüvede ligi — et pääseda püssikuulist. Haari oli väsinud ja juba tahtis tagasi koju pöörduda, kui äkki koer ajas kõrvad kikki, tõstis käpa ja hakkas kõrge kuuse otsa vahtides urisema. Kuuse ladvas istus mustasabane orav ja vaatas uudishimulikult alla koerale.

Haari tõstis käratult püssi. Vajutas päästikule. Koer haugatas, oks praksus ja laiasabane loom kukkus lumele. Haari astus kuuse alla ja kummardus orava järgi, kuid kellegi käsi juba haaras selle.

„Hei, poiss, mis sa siin võõrast saaki püüad, vaata aga, kus mul nobe!“

Haari ees seisis Oljka vend Hiiob.

„Hiiob! Kus sina siis olid!“

„Ma olin säääl juurte all. Vahtisin juba ammu seda oravat. Aga oota, kes sa oled? Jarõki pojapoeg või?“

„Jah.“

Hiiob vaatas teda tähelepanelikult.

„Ah niisugune sa oledki . . . Oljka jutustas sinust. Ta õpetas sulle lugemist? Tore: O on nagu kook, u — nagu värav.“

Hiiob naeris nõnda, et lumi varises oksilt.

Haari punastas ja oma kohmetuse varjamiseks sirutas käe orava järgi.

„Aga vaata, orav on siiski minu oma! Mul on haavlipüss.“

Hiiob hakkas veel enam naerma.

„Ho-hoo! . . . Kätte said, poiss! Sinu oma — võta. Ma siis lasksin mööda. Noh, puhkame natuke.“

Hiiob istus, võttis tubakakoti ja keeras endale suitsu. Ulatas koti ka Haarile, kuid see raputas pääd.

„Ei suitseta? Hästi teed.“

Hiiob vaatles Haarit ja küsis äkki tõsiselt:

„Miks sa nii kõhn oled? Nälgite või?“

Haari jaatas.

„Ja miks te põtra ei tapa?“

„Ei või. Suguloomadeks tarvis. Meil on ainult kakskümmend järel.“

„Noo! Siberitaud või?“

„Jah.“

„Äh, missugune pimedus,“ ütles Hiiob kibedalt, „näed, mu isa tõi velskeri ja laskis süstida. Tal on terve kari alles.“

Hiiob mõtles ja suitsetas. Pistis siis käe märssi ja võttis sääält kaks kooki ja tüki põdraliha.

„Sööme natuke.“

Ta murdis endale natuke ja muu osa andis Haarile. Haari hakkas ahnelt sööma. Pehme kook oli kerge neelata ja liha oli maitsev, kuid millegipärast kerkis kibedus kurku ja tulid pisarad silma.

Hiiob vaatles vaikides ahnelt närivat Haarit.

Orav vilksatas puult puule — kumbki ei puudutanud püssi.

„Ah nõnda on asi,“ venitas Hiiob mõtlikult, „või nii-kaugel olete . . . Kuidas nõnda, sügisel ju tegite omad ostud-müügid? Jutusta.“

Haari ei suutnud enam, pisarad purskasid tal silmist, jättes pesemata põskedele mustad viirud.

Ta hakkas kiiresti jutustama. Jutustas Metsikust, Vantjast, kauplemisest Hatansõ pool, viinavaadist, Vantja lagunenu saapaist, samblaga segatud jahust, tõve nõidumisest, näljast.

Hiiob kuulas vaikides ja ta nägu oli sünge.

Haari lõpetas ja lõi pilgu maha.

„Vaata aga, mis su Vasjka teeb . . . Ah teid küll, ja selle hundi valisite esimeheks! Peaks tal natuke hambaid viilima.“

„Vantja ütleb ka, et on küll samojed, aga ikkagi hunt.“

„Mis see tähendab — samojed, kui ta on hunt, siis on ükskõik, kas on samojed või venelane.“

„Vanaisa räägib, et venelane olevat samojedile alati hukatuseks.“

„Su vanaisa näeb asja nagu oli vanasti. Vanasti oli kõik teistmoodi, nüüd on uued ajad. Sa, poiss, peaksid õppima, siis hakkad ise mõistma.“

„Ma küll tahaksin, aga vanaisa ei lase ja raamatuid pole ka.“

Hiiob mõtles natuke.

„Tead mis, poiss? Tule homme siia, räägime asjast natuke, ehk leiame nõu.“

„Hää küll.“

„Aga nüüd koju! Mul on külm. Tuul tõuseb, vaata, et tuleb veel tuisku.“

Haari ulatas talle orava.

„Sa võta see orav, sina ehk lasksidki.“

Hiiob hakkas naerma.

„Vaata, või kuulpüssist haavlitega lasksin. Tore!“

Koer võpatas järsku naeru kuuldes ja hakkas lumel kareldes rõõmsalt haukuma.

III. Hukkumisele määratud.

Vanamehed kogunesid jälle vanaisa juure. Nende põdrad sörkisid aeglaselt. Nõrgad käed vaevalt suutsid ohja hoida. Suuri vaevu ronisid saanidest ja vedasid jalgu järel. Kasukad tolknesid laiadena kuivetanud kehade ümber. Näod olid kortsunud, koltunud, sisse vajunud. Kõik, kelle karjad olid surnud siberitaudi, nälgisid.

Kuus nahaga ületõmmatud luustikku istusid tule ääre. Katelt tule kohal ei olnud. Hääled olid kustunud.

Suitsetati. Keegi ei küsinud karja kohta. Nähti juba isegi lähenedes haledat karja jäänust.

Keegi ohkas.

„Me hukkume, Jarök . . .“

„Lapsed surevad . . .“

„Eile matsin naise.“

Jälle vaigiti. Söed praksusid leel, sinine piibusuits keerles õhus.

„Peab abi paluma.“

„Jarök, sõida esimehe juure. Ta on sinu sõber, tal on kari alles. Ehk aitab ise . . .“

„Ehk muretseb venelastelt abi.“

„Maakond ehk aitab . . .“

„Hukkume, kui ei saa abi . . .“

Jäi vaikseks.

Jarök vangutas pääd.

„Ma olen nõrk, mehed. Ei suuda sõita.“

Hääled kerkisid.

„Halasta, Jarök!“

„Ta kuulab sind . . .“

„Me tasume, kui aeg paraneb.“

Vanaisa mõtles, sügas habet. Vanamehed vaatasid teda paluvate silmadega. Jarök ohkas.

„Hää küll. Vantja, rakenda põdrad.“

Jarök sõitis ära. Vanamehed vaatasid talle kaua järele. Suitsetasid ja ootasid.

Keedeti vett ja joodi seda tuliselt, põletades huuli.

Keegi ei rääkinud. Tund venis tunni järgi.

Haari hoidus Vantja läheduses karja juures. Ta kartis tšumi minna: sääil istusid kuus luukeret tule ääres, vaikisid ja vahtisid tuhmunud silmil tulle.

Kuid öösel tuli külm ja Haari tuli siiski tšumi pugeda. Ta uinus, ärkas, uinus, ärkas uuesti ja ikka nägi ärgates neid-samu liikumatuid kujusid kustuvate piipudega hambus.

Öö möödus. Vanamehed olid ärevil. Üks ja teine astus tšumist välja, tõstis luise käe silmade varjuks, vaatas kaugusse ja pöördus vaikides tagasi tšumi. Minuti päras tegi sedasama teine. Keegi ei lausunud sõnagi.

Haari ei suutnud seda enam kannatada ja palus Vantjat end metsa jahile lubada. Kuid Vantja ei tahtnud vanadega üksi jääda.

„Mis siin ikka . . . Kannata, poiss. Ma üksi ei saa hakkama. Siin on karjaga tegu küll, ja ka vanameestel on asja. Pane katlasse lund, las maiustavad tulise veega. Vii tšumi laaste.“

Jarök tuli hilja õhtul, kui Haari juba tahtis magama heita. Keegi ei kuulnud ta tulekut.

Jarök puges üleni lumisena tšumi. Kuus pääd pöördus talle vastu. Vanaisa sirutas käe vaikides tule kohta. Vanamehed tõmbusid küüru, lasksid pääd norgu.

Rõhuv vaikus valitses tšumis.

„Ei annud?“ küsis keegi päris vaikselt.

„Ei annud,“ kordas vanaisa, „ütles, et endalgi olevat vähe ja kroonult polevat midagi. Lubas maakonnast muret-seda.“

„Ja seni tuleb siin kärvata?“

„Ehk saab kuidagi . . . Katsume läbi ajada . . .“

Jarök laskus voodile, surus näo karvadesse.

Vanamehed hakkasid minema.

Ja kuus saani viisid koju teate hukkumisest.

IV. Uus lukk.

Haari ja Hiiob kohtusid igapäev oravajahil.

Nad hulkusid pikad ajad mööda metsi. Külmadega, tuulise kui ka selge ilmaga, ja lasksid oravaid kümnete viisi.

Ja igapäev nad laskusid väsinuina maha puhkama. Hiiob pani suitsu ette ja võttis kotist toitu. Ta murdis endale väikese tüki ja suurema osa andis Haarile. Poiss hakkas vähehaaval kosuma, laiadele põsenukkidele ilmus punagi. Kuid kodus vanamehed nälgisid ja nõrkesid järjest. Naabriperedest juba kuuldus jutte näljasurmadest.

Kuused kohisesid ülal päakohal.

Langes kerget lund, räitsakaid langes tähtedena nahkinnastele.

Haari ja Hiiob luusisid metsas, vaadates teraselt lumme. Neid vedas juba hommikust saadik ninapidi kaval nirk. Ta keerutas, segas jälgi, puges kändude alla, kargas säält jälle välja ja meelitas jahilised enda järgi tihnikusse.

Mehed väsisid. Ka koer hakkas väsima, peatus ikka sagemini, niuksus tasakesi, kuid ei kaotanud jälgi! Lähenes juba öö. Hiiob hakkas juba rääkima, et peab jätma selle kavalal looma, kuid äkki paistis kännu otsas valge nirk. Kütid peatusid, haarasid püssid, kõlas kaks pauku korraga ja valge kera veeres lumele.

„Näe kus toredus! Sellest nahast saab oma viiskümmend rubla. Niisuguseid hinnatakse kooperatiivis.“

„Sinna annamegi.“

„Muidugi, aga kuhu siis?“

„Vanaisa tahab nahad Soobolile anda.“

„Vaata aga! Noh, selle peidame ära, anname agendile. Las ta jääb minu kätte, eks?“

„Jäägu.“

Hiiob nülgis osavalt naha, hõõrus seest lumega üle ja peitis kallid asja hoolikalt kotti.

Tuli öö.

„Pea kinni, poiss! Me ei pääse siit enne kuud. Näed, kus pimedus!“

„Vaata aga, kuhu ta meid tõi! Kuidas me tee leiame?“

„Küll me leiame, las enne kuu tõuseb, praegu tuleb ikkagi oodata.“

Tuul sahistas kuuseokstes. Haarile tuli meele õnnetuste öö, hundi hambad . . .

„Oota, Hiiob, teeme lõkke. Siis on rõõmsam, ja käed kah juba külmetavad.“

„Teeme!“

Pimedas korjati hagu ja süüdati tuli. Leek hakkas rõõmsalt hüplema. Roosad laigud mänglesid lumel ja valgustasid puutüvesid.

„Vaata, Haari, mis see on?“

Madalas männi tüvel valendas valge täke.

„Siin on enne meid keegi olnud. Kellel oli vaja tulla siia metsapõhja?“

„Vaata sa, Haari, säälpool, mina lähen siia poole, ehk on veel neid märke.“

Hiiob võttis tulelt põleva tuki, tõstis enda pääkohale ja läks otsima. Haari liikus teise külge.

„Kas on?“

„Ei ole.“

Haari astus veel pool sammu.

„Tule siia? Siin on!“

Hiiob tuli.

„Ongi! Seda peab vaatama, vennas,“

Kuu tõusis. Mets täitus ühtlase heleda valgusega. Hiiob nägi veel ühe märgi. Ja kojumineku asemel nad hakkasid minema puust puuni märkide järgi.

Märgid viisid tihnikusse. Jahimehed kargasid üle kändude ja langenud puude, vajusid hangedesse, ja lõpuks jõudsid väikesele lagendikule.

Keset lagendikku mustendas väike jalasamm.

„Olgu pääle! Jääme ööseks siia.“

Nad läksid onni juure ja peatusid. Uksel helendas tugeval riivil suur uus lukk.

„Vaata aga?“

„Mis see siis tähendab, Hiiob?“

„Ma ei ole veel kuulnud, et jahionnil käib lukk ees.“

Hiiob proovis lukust tõmmatagi, kuid see oli kõvasti kinni. Haari astus onni nurga taha ja hüüdis säält:

„Hiiob, Hiiob, tule siia!“

Säälpõlvad lumel saani jäljed. Lumi oli kõvaks sõtkutud, maas vedeles põdrasõnnikut.

„Siin on keegi saaniga käinud.“

Hiiob jäi mõtlema.

„Tead, poiss, siin on midagi korrast ära. Peaksime järgi vaatama. Ausal inimesel pole siin metsas midagi lukutada.“

„Röövlid!“ kokkus Haari.

„Mis sa lobised! Kus sa oled röövlitest kuulnud?“

„Ma niisama . . .“

Ja äkki Haari haaras erutatult Hiiobi käe.

„Pigista silmad kinni, Hiiob?“

„Noh, mis on? On kinni.“

„Pööra nüüd kolm korda ringi! Sülita! Ptüi-ptüi-ptüi! Ütle nüüd mulle järgi: metsatont, ära hälvita meid mööda metsatihnikut, ära hälvita meid valges tundras, vii meid koju, metsatont!“

„Ptüi!“ sülitas Hiiob tõesti. „Mis sa poiss, lobised!“

„Aga, võib-olla, et polegi onni, et on aga metsatondi lummutus.“

Haari seisis, käed rusikais, silmad kinni.

„Küll sa, poiss, oled rumal! Vananaiste juttu usud! Nüüd ei olegi tonte. Ava ometi silmad!“

Haari avas silmad. Onn seisis endisel paigal. Uus lukk helendas rõõmsalt kuuvalgel.

„Tead mis, Haari,“ ütles Hiiob tõsiselt. „Seda asja peab uurima. Nüüd aga läheme koju. Aga homme tuleme siia, istume tihnikusse varitsema ja ootame. Ehk tuleb keegi. Hästi, eks?“

„Hää küll!“

Nad liikusid vaikides kodu poole.

V. Nuga.

Öö oli pime ja tusane. Taevas roomas pilvi, kattes vahetevahel kuu. Hiiline tuul puutus aegajalt puudeoksi. Lumel paistis kummalisi varje. Haari ja Hiiob korjasid oksa, murdsid värsked kuuseoksi ja istusid nõnda kuivale asemele. Neid eraldas onnist põõsastik ja laiaoksane, jässakas puu, eemalt ei olnud märgatagi, et siin võis olla inimesi. Haaril hakkas õudne: miski pröksus ja sahistas tihnikus, öökull huikas haledalt, tuul ulgus. Jutt käis sosinal.

„Võib olla, et keegi ei tulegi.“

„Noh, ei tule, ei tule, siis tuleme homme uuesti. Sellele asjale peab jälile saama.“

Tagapool sahistati. Haari pöördus ja haaras püssi, pimedas paistis paar suuri kollaseid silmi.

„Vaata, loom!“

Kuid Hiiob võttis tal püssi käest.

„Ära ole rumal! Ei tohi lasta, kuulevad ja ei tulegi siis.“

Kollased silmad kadusid.

Aeg venis pikkamööda. Hiiob vaikis ja Haarile tuli nagu kiuste pähe igasuguseid vanaisa jutte puudeks muutunud tontidest, tontidest, kes nülgsid elusaid inimesi, täiskasva-vaist legendikkudest ja maa alla vajuvaist onnidest. Haari liigutas külmetades õlgu. Vaatas läbi põosaste, onn oli ikka veel paigal. Öökull huikas, hiir, kes sattus talle õhtusöögiks, viiksatas. Jälle jäi kõik vaikseks.

Haari jäi tukkuma. Silmade ette tulid mustad laigud, hakkas himu ringutada. Äkki Hiiob lükkas teda küünar-nukiga.

„Kuule . . .“

Tihnikus kuuldus nõrgalt põdrasamme, jalaste kriginat. Ikka lähemale . . . lähemale . . . Haari tardus ja puuris silmad pimedusse. Puude vahel hakkas paistma must laik, kasvas, kasvas ja muutus inimese kujuks. Ta astus ettevaatlikult legendikule, vaadates teravalt ringi. Kõndis hiilides korra ümber onni ja kadus uuesti metsa. Ta tõi legendikule saani kahe põdraga. Saan nähtavasti oli tugeva koormaga, sest jalased vajusid sügavasse lumme. Põdrad puristasid väsinult ja hakkasid jahedat lund ahmima.

Inimene oli hiiglasuure kasvuga. Just nagu vanaisa metsa-
tont. Pimeduses ei näinud ta nägu.

Poisid istusid hinge kinni pidades, liikumata. Mees la-
gendikul nähtavasti kartis kah. Ta võttis saanist püssi, tõm-
bas kuke vinna, kõndis veel kord ümber legendiku, piiludes
teraselt tihnikusse. Kõik oli vaikne. Siis ta asetas püssi
seina najale ja astus saani juure. Ta kohmitses kaua, val-
landades köit, upitas ähkides endale koti selga ja viis onni
juure. Pöördus uuesti saani juure ja tiris veel ühe koti onni
juure.

Haari ja Hiiob lugesid vaikselt. Kottide hunnik aina
kasvas. Üks . . . kaks . . . kolm . . . neli. Viis kotti ja
kolm kasti olid lumel. Hiiglane pistis käe tasku. Lukk naksus

ja onni uks avanes. Ta hakkas kotte ja kaste sisse tõstma. Komistas pimedas millegi otsa ja kirus tasakesi. Süütas tiku. Hetkeks Hiiob ja Haari nägid onni sisemust. Paistis palju pinguli täidetud kotte, valendasid kümnete plekk-karpide küljed. Kuid mees seisis seljaga ukse poole ja ta nägu ei olnud näha.

Tikk kustus. Hiiglane astus onnist välja. Uuesti kolksus lukk. Ta sammus üle lagendiku saani juure.

Haari oli vagusiolemisest väsinud, keha valutas ja jalgades jooksid nagu sipelgad. Ta liigutas end veidikene, kuid püssirohusarv ikkagi kolksatas vastu püssirauda.

„Dlinn,“ kõlas heli metsas. Mees lagendikul võpatas, peatus, tõstis püssi. Kuid kõik oli jälle vaikne.

Haari kartis hingatagi. Hiiob vaatas talle noomivate silmadega . . . Mees lagendikul astus sammu, teise . . . Öökull vihises musta täpina üle ta päa ja kadus metsiku huikega tihnikusse. Kolmest küljest vastasid teised öökullid.

Mees lagendikul pomises midagi ja sammus kiiresti saani poole.

Ja äkki kostis metsas metsik vile ja kisa. Lumi varises okstelt, põdrad söötsid paigalt ja mees pistis kohkunult jooksmas. Ta põrkas vastu puud ja kukkus saani.

Põdrad tormasid minema. Vile ja ulgumine kostsid nii lähedal Haarile, et ta langes kummuli, sulges silmad ja toppis sõrmed kõrvadesse.

„See on metsatont . . .“ torkas talle pähe. Ta värises üleni ja toibus alles siis, kui Hiiob teda õlast raputas.

„Poiss, tõuse üles! See laskis jalga, nüüd vaja minna vaatama, mis sääl on. Miks sa nii valge oled? Kohkusid minu vilest või?“

„Kas see olid sina?“

„Mina jah . . . Tahtsin näha, kui vapper su hiiglane on. Saadan talle veel järgi.“

Hiiob pistis neli sõrme suhu ja vilistas. Haari võpatas tahtmatult, kuid naeratas endamisi — metsatonti ei olnud. Nad läksid lagendikku vaatama. Lumel oli suusajälgi, tuul tuiskas kastide ja kottide jäljed kinni, kuid kuski ei olnud midagi, mis oleks aidanud arvata, kes oli see mees ja mis ta peitis onnis.

Hiiob astus ühe puu juure ja lõi selle tüvele käega.

Kuidas ta vastu puud prantsatas, nii et kostis kaugele metsa. Suusaga vigastas puukoortki! Aga mis see on?

Hiiob kummardus ja äkki kükitas lumme. Haari kargas lähemale. Hiiobil oli peos terav jahinuga. Põdrasarvest käepidet kaunistasid sinised helmed ja punane riie.

„Hüva“, ütles Hiiob, „millagi leiame noa järgi ka pe-remehe.“

VI. Vigastatud lind.

Vasjka Soobol ilmus jälle Jarõki juure. Ja Jarõk kummardas uuesti maani ja nimetas teda sõbraks — unustatud oli äsjane ülekohus. Haari taipas varsti: Vassiili tuli nahku viima ja jooksis Vantja juure.

„Vantja, vanaisa tahab nahad Soobolile anda. Jälle saab vähe kaupu. Aga kui palju tuli mul metsas käia!“

„Õigus, poiss. Sinu vaeva ei tohi muidu ära anda.“

Soobol juba toppis Haari saaki suure kotti. Ühetasaste ridadena läksid orava nahad, korralikult keerati kokku rebase-nahad, kallid nirgi nahad pandi kõrvale.

Vantja tuli lähemale ja ütles teretamata:

„Noh, nüüd oled meid näljani viinud. Näed, kui toredad oleme: ainult luu ja nahk.“

Sooboli silmad ekslesid ringi ja suu põmises midagi.

Vantja jatkas:

„Kui nüüd peremees sind jälle usub ja nahad müüb, siis anna ometi kaupu nagu kord ja kohus. Muidu leiame ka sinu jaoks kohtu.“

Soobol vaikis ja pakkis nahku edasi. Ka vanaisa vaikis ega katkestanud Vantjat. Haari nägi kibedusega, kuidas ta nahad kadusid kotti.

Vasjka lõpetas, astus saani juure, võttis säält koti jahu, natuke teed ja soola, siis viivitas ja küsis Jarõkilt.

„Nõnda siis, et kõik kaupadega? Viina ei taha?“

Jarõki silmad löid põlema. Haari karjus:

„Ei ole tarvis viina! Me sureme nälga.“

Soobol ei pannud teda tähele, vaid vaatas Jarõkile, käsi viinavaadil. Vantja vaikis.

„Anna viina,“ ütles Jarõk kähedalt.

Soobol naeratas, tõstis vaadi saanilt ja pani vanamehe jalgade ette.

Vantja võttis sõna.

„Ära tee rumalusi, peremees, me nälgime juba pool talve. Ei jaksa enam. Anna viin tagasi. Ja sina, Vassilij, mõtle mis sa teed! Poiss sureb nälga.“

Soobol kehtas õlgu.

„Mis mul sest, mulle ükskõik. Anna viin tagasi, Jarök.“

Soobol astus vaadi poole. Kuid Jarök langes põlvili ja haaras mõlema käega vaadi ümbert kinni.

„Ei anna, ei anna! Mina olen ise oma vara peremees. Kasi minema, Vantja!“

Ta käed värisesid, hambad paljustusid.

Soobol lahutas käsi.

„Näed nüüd, Vantja, mina ei anna, ta ise võtab.“

Vantja vihastus, astus sammu lähemale, viskas lingu maha ja hüüdis.

„Sa oled hulluks läinud, Jarök! Pool talve nälgisime ja nüüd jälle nälgida! Mina ei ole enam sinu sulane! Sina hakkad lakkuma ja meie poisiga nälgigu? Ma leian muudki tööd, aga sinu lolluse pärast nälgima ei hakka!“

Jarök kohmetus, kuid ei lasknud vaati käest.

Vantja puges tšumi, korjas oma asjad kokku ja hakkas Haariga jumalaga jätma.

Haari kangestus.

„Sa tõesti lähed ära, Vantja?“

„Tõesti lähen. Ei jaksa enam Jaröki rumalust kannatada.“

Haari hakkas nutma.

Vantja patsutas talle õlale.

„Noh, ära nüüd tõina, poiss. Mul läks juba olemine välja-kannatamatuks. Sina oled oma, ehk sinust tal hakkab hale. Aga mina ju olen võõras, sulane.“

Vantja kiskus enda poisist lahti ja sammus naabri pere poole.

Haari jooksis talle järgi.

„Vantja, kui saad kuskil koha, võta mind enda juure, ma hakkan sind aitama.“

„See oleks tore, Haari. Peab su vanaisa juurest ära võtma. Peaksid õppima, pää on sul terane. Jumalaga!“

Haari pöördus tagasi ja tormas Vasjkale kallale.

„Sina! . . . Sina! . . . Küll sa saad! Hunt!“ karjus ta pisaraisse lämbudes ja äkki vaikus. Vasjka astus ähvardavalt tema poole, tõstis käe löögiks, ja Haari nägi ta vööl tühja noatuppe. See oli põdranahast ja siniste helmete ja punase siidiga kaunistatud.

VII. Hundi küüsis.

Vasjka ei jõudnud Haarit lüüa. Tšumist pisteti välja hall pää ja kostis Jarõki hääl. Vasjka rusikas langes, ta naeratas magusalt ja ronis uksest sisse.

Haari mõtles pingutusega, mis nüüd teha. Kas joosta kaugele Hiiobi juure ja jutustada oma leiust, et ta ei laseks Vasjkat silmist. Oli raske siit lahkuda, sest Vantja läks ära, Jarõk lõbustas võorast ja kari jäi järelevaatusega. Vasjka istus otse ukse kõrval ja vaatas säält aegajalt oma saani poole. Sääl paistis määratud riide all mingi koorem.

Haari pugus tšumi, kohmitses oma voodi juures, pistis oma käe soolavakka ja võttis peotäie soola. Väljas ta hiilis tšumi taha ja meelitas Sooboli põtra enda poole. Põdrad vedasid soola nähes saani ukse eest kõrvale. Nüüd Vasjka ei ulatanud teda enam oma kohalt nägema. Haari lükkas ettevaatlikult riide kõrvale: saanis oli kaks kotti ja suur plekk-karp. Haari võttis noa ja tahtis üht kotti läbi torgata, et näha, mis tas on, kuid Soobol parajasti pistis pää välja. Poiss jõudis veel lumme viskuda, nii et Vasjka ei märganud teda.

„Kuhu te lähete!“ hüüdis Vasjka ärevalt, kuid rahustus kohe, kui nägi, et pole kedagi saani lähedal.

Paari tunni pärast Soobol hakkas lahkuma. Ta oli veidi purjus ja laulis endamisi. Haari vaatas ruttu suusad valmis ja hoidis varju.

„Jumalaga, Jarõk!“ hüüdis Soobol.

„Jumalaga!“ kostis seest. Tassi kõlin sumbutas vanamehe nõrga hääle.

Vasjka sõitis kodu poole. Kuid Haari, kes ei lasknud teda silmist, nägi, kuidas ta juba üsna oma laagri lähedal pöördus järsku metsa poole. Haari kihutas saanile järgi, hoidudes küüru, et olla võimalikult väike. Soobol kihutas täie ajuga ja kadus ikka enam silmist. Kuid saanijäljed paistsid selgesti lumel. Vahetevahel Soobol peatus — nähtavasti vaatas ringi. Siis haari viskus kiiresti maha.

Saan kaduski metsa.

Kui Haari jõudis hingeldades metsaveerele, paistis talle esimese asjana silma täke vanal kuusel.

Metsas saan tasandas käiku ja Haari sai ta varsti kätte. Soobol kõndis põtrade kõrval, vaadates ärevalt ringi. Haari hiilis tasakesi ta järel, peites end puude taha. Metsas oli väga vaikne. Lõpuks tuli nähtavale onn. Vasjka peatus, sidus ohjad puu külge, Haari tõmbus kõssu puutüve taha.

Soobol vaatas teraselt ringi, võttis saanist koti, vinnas endale õlale ja kandis onni juure. Sääl avas ukse, tõstis koti sisse, viis ka teise koti sinna. Haari tahtis joosta üle lagendiku, et peita end onnile lähemale. Vasjkat ei olnud näha, kuid ta ilmus lävele, kui Haari oli juba üsna onni lähedal. Haari tardus paigale, püüdes mitte hingata. Vasjka vaatas kõrvale, kokkukeeratud ling peos.

„Ei pannud tähele,“ mõtles Haari kergendatult, kuid õhus kostis peenike vihin ja poiss kukkus maha. Vasjka püüdis ta lingo. (Järgneb)

Toimetus: J. Käis, J. Parijõgi, O. Luts, H. Oengo-Johanson, M. Nurmik, H. Valma, Th. Brandt. **Vastutav ja tegev toimetaja:** M. Nurmik. **Talitusjuht:** H. Valma. **Väljaandja:** „Töökool“. **Toimetus ja talitus:** Tallinna, V. Roosikrantsi 3. **Tellimishind:** aastas 2 kr. 50 s., poolaastas 1 kr. 25 s., üksiknr. 25 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.